

PETER SÝKORA (ed.):

Promises and perils of emerging technologies for human condition.

Voices from four postcommunist Central and East European countries

Berlin: Peter Lang 2019, 208 s.

Termín *emergentné technológie* ako nové, vznikajúce technológie (angl. *emerging technologies*) je v súčasnosti čoraz populárnejší nielen v informačno-komunikačnej oblasti, ale aj v akademickom prostredí. Práve tam pribúdajú úvahy o tom, do akej miery môžu nové technológie, medzi ktoré patria nanotechnológie, biotechnológie, informačné technológie a technológie kognitívnych vied, zmeniť náš doterajší spôsob života. A taktiež vyvolávajú opodstatnené otázky, či génové terapie, umelá inteligencia alebo vylepšovanie človeka ako príklady využitia emergentných technológií budú pre ľudstvo len prospešné, alebo treba posudzovať aj možné negatívne dôsledky ich použitia.

O užitočnosti emergentných technológií pre ľudskú spoločnosť aj o možných etických rizikách ich aplikácie uvažovalo spoločne desať autorov zo štyroch krajín strednej a východnej Európy. Svoje úvahy, reflexie a hodnotenia problémov publikovali v knihe s názvom *Promises and perils of emerging technologies for human condition* (slov. *Prísľuby a nástrahy emergentných technológií pre život človeka*; názov preložila D. V.), ktorá vyšla vo vydavateľstve Peter Lang. Ako napovedá aj podnázov knihy *Voices from four postcommunist Central and East European countries* (slov. *Názory zo štyroch postkomunistických krajín strednej a východnej Európy*; prel. D. V.), cieľom knihy je prezentovať názory autorov z postkomunistických krajín, v ktorých sa o dôležitosti nových technológií začalo len nedávno hlasnejšie diskutovať a s výsledkami tejto diskusie oboznámiť aj medzinárodné odborné spoločenstvo. Kritická analýza a odborná diskusia môžu pomôcť odstrániť pasivitu pri tvorbe legislatívy a politiky v daných krajinách, ktorá sa týka aplikácie spomínaných technológií (Sýkora 2019, 8). Editorom knihy je Peter Sýkora, ktorý sa danej téme na Slovensku dlhodobo venuje a iniciuje mnohé diskusie i výskumné projekty, zamerané na filozofickú reflexiu bioetických problémov.

Knihu, ktorá sa skladá z deviatich kapitol, možno označiť za inovatívnu, pretože v sebe zahŕňa jednak etické, antropologické, ontologické či empirické úvahy, ale aj

možné právne problémy, spojené s využívaním nových technológií. O dôležitosti publikovaných úvah sa hovorí už v úvode knihy: „Emergentné technológie sú definované ako rýchlo rastúce radikálne nové technológie s odhadovaným významným dopadom na ľudskú spoločnosť v budúcnosti“ (Sýkora 2019, 7). Z dôvodu, že technológie zasahujú takmer do všetkých oblastí ľudského života vrátane medicínskej, treba kriticky preskúmať ich dôsledky na jednotlivca, konkrétne na jeho kognitívnu, emocionálnu i psychickú stránku, ako aj na spoločnosť ako celok. Publikácia prevádza čitateľa cez viaceré odvetvia, v ktorých sa využívajú emergentné technológie, ktoré sú v súčasnosti veľmi rozsiahle. Autori sa snažia o ich celkové zmapovanie, vďaka čomu kniha nadobúda prvky komplexnosti a originality.

Knihu prvou kapitolou otvára Miroslav Popper (*Liminal hotspots, transhumanism and posthumanism*), ktorý rieši problematiku transhumanizmu a posthumanizmu z pohľadu konceptu liminality. Ak je reálne možné, že v budúcnosti ľudia prekročia hranicu science-fiction, mali by sme sa na túto budúcnosť už teraz pripravovať? (Popper 2019, 17) Kapitola, ktorá je zložená z troch častí, zachytáva pomocou konceptu liminality nutnosť prípravy na prechod k posthumánnemu človeku, pretože existujúce etické a normatívne princípy a výklady prirodzenosti človeka sú vzhľadom na ustavične sa meniacu ľudskú spoločnosť podľa autora textu nedostatočné.

Josef Kuře v druhej kapitole (*Prolegomena to any ethical reflection on enhancement*) poukazuje na skutočnosť, že odpoveď na zdanlivo jednoduchú otázku – Je vylepšovanie človeka správne či nesprávne? – nie je až taká triviálna. K adekvátnej odpovedi sa dostaneme podľa autora až vtedy, keď pojem „vylepšenie človeka“ rozanalyzujeme z ontologického aj zo sémantického hľadiska. Jedine v takomto prípade má podľa neho vôbec zmysel klásť si ďalšie otázky o vylepšovaní človeka a o jeho vplyve na ľudskú spoločnosť.

Kto by nechcel byť nesmrteľný? Otázka na úvod tretej kapitoly (*Transhumanism and immortality*) z pera Juraja Odorčáka taktiež nemá znaky triviálnosti. V skutočnosti v sebe skrýva myšlienkové prepojenie medzi transhumanizmom a nesmrteľnosťou človeka. Kapitola prináša analýzu nesmrteľnosti ako jednej z hlavných transhumanistických ideí. Treba vyzdvihnúť autorovo úsilie jasne definovať pojmy, s ktorými následne pracuje, ako napríklad transhumanizmus, smrť i nesmrteľnosť. Vymedzenie pojmov, ako aj analýza vzťahov medzi nimi, najmä z pohľadu transhumanistickej vízie, je veľmi dôležitým a podnetným impulzom pre širšiu odbornú diskusiu.

Cieľom štvrtej kapitoly (*Can we use the capabilities approach to evaluate human enhancement?*) je vyhodnotiť návrh J. Roduita, podľa ktorého je zatiaľ najlepším rámcom pre hodnotenie morálky ľudského vylepšovania prístup Marthy Nussbaumovej, zameraný na spôsobilosti. Autorom kritickej reflexie je Ivars Neiders z Litvy, ktorý nachádza v Roduitovom návrhu vážne nedostatky.

Začiatok piatej kapitoly (*The pragmatist philosophical view of human enhancement*) je venovaný autorom, akými sú D. Pearce, R. Rorty, M. A. Walker a M. Sandel, ktorí reflektujú transhumanistický perfekcionizmus. Emil Višňovský vo svojej kapitole veľmi zrozumiteľne a v širšom historickom kontexte popisuje kľúčové problémy spojené s transhumanistickou myšlienkou vylepšovania človeka. Z historického hľadiska autor zreteľne objasňuje pragmatický filozofický humanizmus, ktorý sa s odstupom času podobá na svojho predchodcu. Avšak transhumanizmus môže podľa autora hľadať vo svojom „spojencovi“ myšlienku „transformizmu“ len v tom prípade, ak chceme dosiahnuť rozvoj dobrého života a spoločnosti nie za účelom využitia radikálneho vylepšovania človeka pomocou biotechnológií (Višňovský 2019, 105).

Relevantnosť doterajších ontologických a antropologických konceptov v syntetickej biológii analyzuje v šiestej kapitole (*Relevance of ontological and anthropological concepts in synthetic biology*) Jana Tomašovičová. Zamiera sa najmä na diskusiu k danej téme, ktorá prebehla v nemecky hovoriacich krajinách. Autorka sa na jednej strane zaoberá otázkou, či je z ontologického hľadiska rozdiel medzi synteticky vytvoreným organizmom a prírodnými organizmami. Na druhej strane skúma antropologickú otázku, ktorá sa nás priamo týka, a preto sa javí ako komplikovanejšia, a sice či schopnosť človeka vytvárať nové formy života mení doteraz platné antropologické obrazy a pohľad človeka na nás samých.

Ďalšia stať, ktorej autorom je Peter Sýkora, sa venuje téme editovania génov (*Germline genome editing and human nature*). Sýkora skúma argument Z. Sitarčíkovej, podľa ktorej treba chrániť ľudskú prirodzenosť pred radikálnymi (bio)technologickými zásahmi, pretože tak môžeme prísť o možnosť viesť dobrý život a dosiahnuť zmysluplný koniec svojej existencie (Sýkora 2019, 141). Autor kapitoly argumentuje, že obava z editovania génov, ktoré môže narušiť náš genetický základ, je oprávnená. Avšak tento strach z editovania génov netreba primárne opierať o teologickú ideu či o iné kozmicko-teleologické koncepty (Sýkora 2019, 159).

Gabriel Bianchi v ôsmej kapitole (*Attitudes to progressive gene therapies in Slovakia in the light of ethical dimensions of human enhancement*) predstavuje výsledky empirickej štúdie na Slovensku, ktorej predmetom boli rozmanité etické dimenzie vylepšovania človeka. Štúdia porovnáva postoje ľudí v dvanástich skupinách k trom úrovňam génovej terapie: genetický skrining, somatická génová terapia a zárodočná génová terapia. Skupiny sa skladali z bežných ľudí a pacientov, ktorí mali osobnú skúsenosť s implantátmi alebo s inými formami progresívnej terapie. Práve osobná skúsenosť s progresívnou terapiou by podľa autora kapitoly mohla zvýšiť záujem ľudí o nové terapeutické metódy, ktoré zatiaľ zostávajú v našom prostredí skôr v úzadí.

V záverečnej deviatej kapitole (*The surgeon's failure to enhance and tort liability. Polish civil law perspective*) jej autori Andrzej Girdwoyń a Joanna Różyńska skúmajú, do akej miery má využívanie technológií na zlepšenie kognitívnych funkcií človeka vplyv na občiansku zodpovednosť. Pomocou fiktívneho prípadu chirurga, ktorý sa rozhodne nepoužiť kognitívne vylepšenie a jeho pacient utrpí ujmu na zdraví, sa snažia analyzovať právne dôsledky nedbanlivosti lekára. Právne dôsledky analyzujú optikou európskeho systému občianskeho práva, anglického zvykového práva a poľského systému práva. Dospievajú k záveru, že uspieť pri posudzovaní nedbanlivosti lekára vzhľadom na kognitívnu nespôsobilosť pacienta je veľmi nepravdepodobné.

Recenzovaná publikácia prináša mnohé podnetné príspevky pre všetkých, ktorí sa zaujímajú o emergentné technológie a sledujú aj ich možné dôsledky pre ľudskú spoločnosť. Pozornosť čitateľa určite zaujmú komplexne spracované kapitoly, v ktorých sú jednotlivé etické, antropologické, ontologické či právne problémy podrobne preskúmané a analyzované. Okrem filozofických analýz však viacerí autori prinášajú aj vlastné riešenia problémov. Publikácia je obsiahla aj vzhľadom na použitú literatúru, na základe ktorej je zrejmé, že autori sa nastoleným témam venujú dlhodobejšie. Na záver by som chcela vyzdvihnúť skutočnosť, že takýto typ publikácie zatiaľ nemá v postkomunistických krajinách veľkú konkurenciu, preto je vhodným podnetom na širšiu odbornú diskusiu a ďalšie skúmanie problémov spojených s aktuálnym využívaním emergentných technológií.

Diana Vavříková

Diana Vavříková
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a aplikovanej filozofie
Námestie J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovenská republika
e-mail: diana.vavrikova@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5574-5064>